

http://www.researchgate.net/profile/Christophe_Sohn/publication/n/268214942_Sohn_Reitel_Walther_2009_Cross-border_metropolitan_integration_in_Europe_AM/links/5464db090cf2f5eb17ff30e7.pdf

12. Subsidiarity [Електронний ресурс]/ Глосарій термінів Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/s/subsidiarity

References

1. Kish Ye. (2001) Regionalna polityka Evropeiskoho Soiuzu: stratehichni imperatyvy dlia Ukrainy. [Regional policy of European Union: strategic imperatives for Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/kish.htm> [in Ukrainian].

2. The official website of Brest regional executive committee (2013). Stratehiia transkordonnoho spivrobitnytstva Liublinskoho voievodstva, Volynskoi oblasti ta Lvivskoi oblasti i Bresteiskoi oblasti na 2014-2020 roky [Strategy of cross-border cooperation of Lublin voivodship, Volynska oblast, Lvivska oblast and Brest oblast for 2014-2020]. Retrieved from: <http://www.brestregion.gov.by/index.php/ekonomika/prigranich-noe-sotrudnichestvo/2262-ustanovlenie-partnerstva-na-osnove-razrabotanoj-transgranichnoj-strategii-na-period-2014-2020-gody-razrabotannogo-v-ramkakh-transgranichnogo-sotrudnichestva-brestskoj-volynskoj-lvovskoj-oblastej-i-lyublinskogo-voievodstva>. [in Russian].

3. The official website of European Commission (2016). Additionality. Retrieved from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/a/additionality [in English].

4. Andersson M. (2007) Region branding: The case of the Baltic Sea Region. Retrieved from: <http://www.palgrave-journals.com/pb/journal/v3/n2/abs/6000057a.html> [in English].

5. The official website of Association of European Border Regions (2011). Draft of new version of European

charter for border and cross-border regions. Retrieved from: http://www.aebr.eu/files/publications/110915_Charta_EN_clean.pdf [in English].

6. Heimpold G. (2004). The economic situation and development in the German regions along the border with Poland. Jahrbuch für Regionalwissenschaft. 51–72 p. [in English].

7. The official website of European Commission (2010). Investing in Europe's Future. European Fifth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion? Retrieved from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2010/fifth-report-on-economic-social-and-territorial-cohesion-investing-in-europes-future [in English].

8. Nelles J., Walther O. (2011). Changing European borders: from separation to interface. Retrieved from: <https://articulo.revues.org/1658> [in English].

9. The official website of European Commission (2016). Partnership Retrieved from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/p/partnership [in English].

10. The official website of European Commission (2016). Programming Retrieved from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/p/programming [in English].

11. Sohn C, Reitel B, Walther O. (2009). Cross-border metropolitan integration in Europe: The case of Luxembourg, Basel and Geneva http://www.researchgate.net/profile/Christophe_Sohn/publication/n/268214942_Sohn_Reitel_Walther_2009_Cross-border_metropolitan_integration_in_Europe_AM/links/5464db090cf2f5eb17ff30e7.pdf [in English].

12. The official website of European Commission (2016). Subsidiarity Retrieved from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/s/subsidiarity [in English].

УДК 330.34:[332.135:339.9]

В. М. Черторижський

молодший науковий співробітник
сектору проблем транскордонного співробітництва,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

РОЛЬ «ПОЛЮСІВ ЗРОСТАННЯ» В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИКОРДОННЯ

У статті йдеться про роль «полюсів зростання» в умовах трансформації економічного середовища прикордоння. Розкрито теоретичні підходи визначення «полюсів зростання» та основні концепції «полюсів зростання». Узагальнено іноземний досвід використання концепції «полюсів зростання» в процесі регіонального розвитку.

Ключові слова: полюси зростання, економічне середовище прикордоння, теоретичні концепції полюсів зростання.

Chertoryzhsky V. THE ROLE OF "GROWTH POLES" IN TERMS OF TRANSFORMATION OF THE ECONOMIC ENVIRONMENT OF BORDER

The article deals with the role of "growth poles" in terms of transformation of the economic environment borderland. The theoretical approaches to the definition of "growth poles" and the basic concept of "growth poles". Generalized foreign experience of using the concept of "growth poles" in the process of regional development.

Keywords: poles of growth economic environment borderland, the theoretical concept of growth poles.

Сьогодні відбувається трансформація економічного середовища прикордоння України враховуючи вектори інтеграційних процесів України

останні 5 років. Процеси трансформації економічного середовища прикордоння зумовлюють формування та розвиток механізмів використання економічного

потенціалу прикордонних регіонів.

Досвід розвинених країн ЄС свідчить про те, що в процесі трансформації економічного середовища доцільно розвивати «полюси зростання» (growth pole) і "центри зростання" (growth center), які можуть слугувати інструментом використання економічного потенціалу прикордонних регіонів. Полюса зростання впливають на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, а саме на рівень зайнятості, рівень якості соціальних послуг та розвиток інфраструктури

Стаття присвячена висвітленню ролі «полюсів зростання» в умовах трансформації економічного середовища прикордоння в результаті вивчення теоретичних концепцій «полюсів зростання» та узагальнення іноземного досвіду розвитку «полюсів зростання».

В роботах закордонних вчених Франсуа Перру (Perroux F.), Жака Будвіля (Boudeville, J. R.), Пітера Хаггета (Haggett P.), Рамона Ласуена (Lasuean R), П. Потье (Pottier, P), Х. Річардсона (Richardson H.) та інших розкрито основні положення теорії полюсів зростання [1,2,3,4,5,6, 7].

Адже, узагальнюючі, виокремимо наступні теорії: концепція «полюсів зростання» Ф. Перру, Ж. Р. Будвіля, П. Потье, Х. Ласуена, модель сукупної причинної обумовленості і міської агломерації Х. Річардсона, теорія «центр - периферія» Дж. Фрідмана, модель «дифузії нововведення» Т. Хагерстранда, П. Хаггет, модель «вулкан» Х. Гірша, моделі «потенціал ринку» Дж. Харріса, «базового мультиплікатора» А. Преда, формалізовані П. Кругманом теорії Дж. Харріса і А. Преда, теорія агломерації: модель П. Кругмана і П. Ромера, модель економіки двох регіонів Р. Фіанм, моделі «ядро-периферія» Г. Мюрдаля і А. Хіршмана, А. Гільберта і Дж. Гаглера, теорія випадкового зростання: модель Дж. Еллісона та Е. Глейзера, Т. Холмса тощо.

Необхідно зауважити, що у світовій економічній практиці розмаїття теоретичних тлумачень значення терміну «полюс зростання». Подібними до нього є визначення «полюс (інноваційного) розвитку», «полюс конкурентоспроможності», аналогічно – «центр/точка зростання (розвитку, конкурентоспроможності, інновацій)», «вісь зростання» (Таблиця 1).

Таблиця 1

Теоретичні підходи визначення «полюсу зростання»

Автор	Напрямки теорій / моделі	Теоретичні концепції	Джерело
Ч. Шмідт	Розвиток теорії "центрів".	Пов'язав теорію полюсів з просторовою структурою промислових взаємозв'язків і взаємозалежностей. Використання теорії полюсів розвитку та сучасної техніки дозволяє встановлювати взаємозалежний зв'язок між простором і елементами, що створюють територіальну структуру регіональної економіки. Ч. Шмідт застосовує різні просторові виміри для аналізу цих взаємозв'язків і їх залежності від розташування полюсів зростання. Вважає дуже важливими для зростання "полюсів" і розвитку теорії "центрів". Концентрація виробництва служить у нього економічним ключем, що призводить до розвитку промисловості. Розглядає механізм взаємодії між "полюсом" і оточуючим його периферійним простором. Ефективність зростання центрів відбивається у різноманітності міжрайонних та внутрішньорайонних взаємозв'язків. Успіх інтеграції районів у межах національної економіки обумовлюється зміцнюються взаємозв'язки і взаємодією між районами та їх ядрами (центрами).	Теорія полюсів зростання і центрів розвитку. Електрон. ресурс: http://stud.com.ua/26384/geografiya/teoriya_polyusiv_zrostannya_tsentriv_rozvitku
Х. Річардсон	Регіональна агломераційна економія	Великі промислові центри (скупчення міст іноді прикордонних), стають своєрідними "полюсами зростання". На його думку, саме регіональна агломераційна економія відіграє ключову роль, стимулюючи технічний прогрес і зростання продуктивності праці, надаючи сильний вплив на процеси розміщення підприємств. В основі моделі Річардсона лежить функція, схожа з неокласичною, що відображає зв'язок темпів зростання з: - темпами накопичення капіталу, - збільшення пропозиції праці та - швидкістю технічного прогресу. Саме регіональна агломераційна економія відіграє ключову роль, стимулює технічний прогрес і зростання продуктивності праці, надаючи сильний вплив на процеси розміщення підприємств	Теорії кумулятивного регіонального росту. Електрон ресурс: http://studall.org/all-719.html
К. Кріген-Боден, Х. Зиберт, Е	Теорії регіонального росту	Через математичний інструментарій неокласичної школи в новій теорії регіонального росту було показано, що у великій агломерації через наявність специфічних умов ціни на немобільні ресурси завжди будуть вище, ніж на решті території. Таким чином, підтверджувалася концепція "полюсів зростання", яка панувала в теоріях кумулятивного зростання. Іншим доповненням неокласичних робіт стала відмова від визнання провідної ролі в регіональному розвитку за процесами накопичення капіталу. У новій теорії регіонального росту значна роль відводиться вдосконаленню трудових ресурсів (тобто накопичення людського капіталу), домінуючим стає технічний прогрес, виражений в накопиченні знань. Таким чином, головним стає не накопичення капіталу взагалі, а збільшення витрат на НДІКР, а найважливішим імпульсом - інтенсивність інновацій в регіоні. В "новій теорії регіонального росту" визнається, що регіони не можуть сходитися в рівні розвитку, оскільки темпи накопичення капіталу, людського капіталу і технічних знань розрізняються від місця до місця. У той же час деяке вирівнювання завдяки процесу дифузії інновацій можливо.	Теорії регіонального зростання. Електронний ресурс: http://studbooks.net/62970/rps/teorii_regionalnogo_rosta

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

1	2	3	4
П. Хаггет	Модель «Просторова дифузія»	Полюси зростання він бачив у схемі «просторової дифузії». Відповідно до неї зміна в більшості випадків не настають одночасно у всіх точках, зазвичай вони починаються в невеликому числі місць, звідки поширюються до інших місць уздовж каналів зв'язку, через вузли, перетинаючи поверхні, сходячи по ієрархічним східцям.	Хаггет П. Пространственный анализ в экономической географии: пер. с англ. / под ред. В.М. Гохмана и Ю.В. Медведкова. М. : Прогресс, 1968. 392 с. Електрон. ресурс: http://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnye-teorii-regionalnogo-ekonomicheskogo-rosta-i-razvitiya#ixzz46wH96DQb
Ф. Перру	Полюси економічного зростання. Модель "імпульс розвитку"	Формування полюсів економічного зростання відбувається в центрах і ареалах економічного простору, де розміщуються підприємства динамічно розвиваються галузей, що виробляють нові товари і послуги. Саме такі території стають полюсами тяжіння факторів виробництва, що призводить до концентрації підприємств, виникненню і зростанню промислових центрів В галузях промисловості і окремих підприємствах, що динамічно розвиваються, зосереджений "імпульс розвитку", який впливає на територіальну структуру господарства та її динаміку. Це відбувається в результаті концентрації нововведень, які групуються навколо лідируючої галузі. Якщо ця галузь здатна створювати позитивний мультиплікаційний ефект (не тільки швидко зростає, а й породжує ланцюгову реакцію виникнення і зростання промислових центрів), то вона утворює полюс зростання.	Perroux F. Note on the Concept of Growth Poles / F. Perroux // Regional Economics: Theory and Practice ; [edited by David McKee, Robert Dean, William Leahy]. – NY: The Free Press, 1970. – P. 93–103.
Жак Будвіль	Географічні агломерації (економічної активності)	В якості полюсів росту розглядається не тільки сукупності підприємств основних галузей, але і конкретні території населенні пункти, які виконують в економіці країни або регіону функцію джерела інновацій і прогресу. Саме він дав регіональне тлумачення «полюса росту» Перру: полюси зростання це географічні агломерації (економічної) активності, які представляють собою міста, що володіють комплексом пропульсивних галузей (виробництва, що швидко розвиваються і розширюються), здатних викликати подальший розвиток економічної діяльності у всій зоні свого впливу. А також прив'язав теорію до конкретного географічного простору.	Boudeville, J. R. Problems of Regional Economic Planning / J. R. Boudeville. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1966. – 126 p.
Х. Р.Ласуен	регіональний вузол підприємств	Вчений визначив полюс зростання як регіональний вузол підприємств, пов'язаний з експортним сектором економіки регіону. Який має зростати за рахунок імпульсів, породжених загальнонаціональним попитом, що сприймаються в процесі конкуренції між полюсами. Імпульс зростання передається до периферійних другорядних галузей за посередництвом ринкових зв'язків між підприємствами. Він виявляє такі їх види: 1) полюс зростання, представлений регіональним комплексом підприємств, пов'язаних з експортом регіону (а не просто з провідною галуззю); 2) системи полюсів, породжених загальнонаціональним попитом; 3) полюс зростання, утворений другорядними галузями через систему ринкових зв'язків, а також - географічної периферією	Lasuean, J. R. On growth poles / J. R. Lasuean // Urban Studies. – 1969 – №6. – P. 137-161.
Х. Гірш	модель «вулкан».	Вчений запропонував модель «вулкан». Велика міська агломерація з її розвиненою промисловістю і потужною науковою базою володіє найвищим рівнем доходів на душу населення, що забезпечується періодичними імпульсами інноваційної діяльності. Нововведення в такому «полюсі зростання» поступово розтікається на периферію і супроводжується підвищенням рівня добробуту відсталіх районів. Акцентується увага на періодичність імпульсів нововведень, в які рано і пізно в будь-якому центрі загасають.	Полюси економічного зростання. Електронний ресурс: http://www.konspekt.biz/index.php?text=52674
Дж. Фридмана	Теорія «центр-периферія» (економічне зростання концентрується виключно у містах)	Вчений виділяє чотири стадії формування центрів зростання (які він називає ядрами) в країні: 1) наявність великої кількості локальних ядер, мало впливають на навколишні їх території; 2) поява одного найбільш потужного ядра, що формує полюс росту, впливає на велику периферію; 3) розвиток ще декількох ядер, що приводить до утворення поліцентричної структури полюсів зростання; 4) злиття ядер в урбаністичну поліареальную структуру з потужною периферією	Fredann J. Urbanization Planning and National Development. – Beverly Hills, London, 1973.; Кузнецова О.В. Экономическое развитие регионов: теоретическое и практическое аспекты государственного регулирования. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 309 с.
П. Потье	Просторовий каркас економічного зростання	Території, що розташовані між полюсами росту і забезпечують транспортний зв'язок, отримують додаткові імпульси розвитку завдяки збільшенню вантажопотоків, поширенню інновацій, розвитку інфраструктури. Таким чином, вони перетворюються в осі (коридори) розвитку, що визначають разом з полюсами зростання просторовий каркас економічного зростання великого регіону або країни.	Pottier, P. Axes de communication et developpement economique / P. Pottier // Revue Economique. – 1963. – № 1. – P. 12-58.

Вітчизняні вчені І. Ю. Підричева, В. І. Дубницький, О.Б. Ватченко, Л. І. Федулов та інші (див. Таблиця 2), що досліджували цей напрямок зосереджують увагу на її застосуванні до формування механізмів активізації регіонального розвитку, а також стимулювання розвитку депресивних регіонів. Особливо заслуговує увагу думка вченого І. Ю. Підричевої - максимальний ефект у розвитку

регіонів в Україні дозволить отримати не єдина концепція «полюсів зростання», а раціональне поєднання різних сучасних теорій регіонального економічного зростання і розвитку з інноваційною домінантою, а саме: концепції національної і регіональної інноваційних систем, теорії регіональних кластерів, які ґрунтуються на базових положеннях теорії інновацій [8, с.94].

Таблиця 2

Основні концепції «полюсів зростання»

Автор	Концепції	Джерело
К. Павлов	відмічає, що створення полюсів росту з метою регіонального розвитку спрямовано на ретельний вибір в проблемному регіоні одного або декількох потенційних полюсів росту. Саме сюди направляють нові інвестиції замість того, щоб «точково» розподіляти їх по всьому району.	Павлов К. В. Экономическое ядро: сущность, элементный состав и критерии его формирования с учетом зарубежного опыта [Электронный ресурс] / Павлов К. В. – Режим доступа: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34553/18-Pavlov.pdf?sequence=1 .
І. Ю. Підричева	Максимальний ефект у розвитку регіонів в Україні дозволить отримати не єдина концепція «полюсів зростання», а раціональне поєднання різних сучасних теорій регіонального економічного зростання і розвитку з інноваційною домінантою, а саме: концепції національної і регіональної інноваційних систем, теорії регіональних кластерів, які ґрунтуються на базових положеннях теорії інновацій	Підричева, І. Ю. Теорії регіонального зростання та розвитку з інноваційною домінантою / І. Ю. Підричева // Вісник економічної науки України. – 2014. – №1. – С. 87-94.
Г. П. Підгрушний	Полюси соціально-економічного розвитку як елементи територіальної організації суспільства. Вчений встановив прямий зв'язок між формуванням полюсів соціально-економічного розвитку (ПСЕР) та процесами урбогенезу і окреслив часові рамки проходження в економіці України чотирьох циклів Кондратьєва-Шумпетера	Підгрушний, Г. П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2013. – №4. – С. 40-47.
В. Леонтьєв	Через систему відносин «витрати - випуск» В. Леонтьєва ефект нововведення передається на всю економіку. Процес концентрації виробництва зосереджує галузі в певній точці (районі) - центрі (полюсі) зростання.	Економічні особливості логістичних систем. Електрон. ресурс: http://www.xcomp.biz/1-1-ekonomicheskie-osobennosti-logisticheskix-sistem.html
Ю.А. Кармишев	На думку вченого зростання в межах певної території відбувається випадково, в результаті матеріалізації інновацій. «Матеріалізація інновацій формує «полюси зростання» або «точки зростання» в залежності від поля факторів розміщення для цієї інновації». Але для того, щоб Виникла стійка і велика «точка зростання», необхідно досить стійке поле поєднання чинників, що сприяють Інноваційної активності. «При цьому саме розміщення продуктивних сил - це вже значимий фактор, що притягає як новації, так інновації»	Кармишев Ю.А. О потенциальных источниках развития депрессивных регионов. /Ю.А.Кармишев //Качество и ИПИ(CALS)-технологии. – 2005. – No1. – С. 52-57

На наш погляд модель Х. Ласуена володіє необхідними властивостями для створення полюсів зростання прикордоння в процесі трансформації економічного середовища, а саме:

- полюс зростання, може бути представлений сукупністю підприємств розташованих у прикордонні, пов'язаних з експортом регіону (а не просто з провідною галуззю).

- полюс зростання, який може бути утворений другорядними галузями через транскордонну взаємодію.

Доцільно звернути увагу на досвід країн ЄС (Таблиця 3), зокрема, Франції, яка в процесі відбудови національної економіки спиралася на дослідження Франсуа Перру (Perroux F.) та індикативне планування. Інструментарій регулювання регіональної політики, розроблені у Франції, є одним з найефективніших в Європі [9, с.5]. У таблиці 1

наведено деякі нюанси місць дислокації полюсів зростання у країнах Європейського Союзу (ЄС).

Зауважимо, що основними умовами розвитку полюсів зростання в процесі трансформації економічного середовища прикордоння наступні: рівень соціально-економічного розвитку прикордонного регіону, облаштування прикордонної інфраструктури, логістики і транспортні сполучення; наявний виробничий потенціал; наявність трудових ресурсів; рівень розвитку соціально-економічної інфраструктури; інвестиційна привабливість; бізнес-клімат; участь у міжнародній кооперації; потенціал розвинених галузей промисловості; рівень урбанізації.

Основними результатами розвитку «полюсу зростання» в умовах трансформації економічного середовища прикордоння можуть бути:

- поступові або імпульсивні позитивні зміни, (або

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

стабільність) у розвитку економічного середовища прикордоння;

- зростання прибуткової частини бюджету, достатньою для фінансування соціальної сфери прикордонного регіону;

- підвищення економічної активності населення прикордонного регіону;

- розвиток транскордонного співробітництва;
- розширення видів джерел інвестування (фінансування) за рахунок підвищення інвестиційної привабливості прикордонного регіону.

Таблиця 3

Європейський досвід використання концепції «полісів зростання»

Країна	Регіон / місця дислокації полісів зростання/ ВВП країни	Виникнення та розробка полісів зростання/ основні «полісні» форми.
Франція	Регіони Іль-де-Франс (Париж), Прованс. (Ple-de-France, Provence-Alpes-Côte, d'Azur) 36% ВВП країни	Французький уряд взяв за зразок Італії та Німеччини, де з 2002 року колишні «індустріальні округи» змінили більш комплексні «технологічні округи», які об'єднують промисловість, наукові розробки та освіту. Автори розробки «полісів» у Франції відзначають, що програма «полісів» не ставить перед собою непосильною завдання повністю впоратися з тиском з боку ринків, що розвиваються і не має на увазі переваги дослідих розробок реального виробництва. Її сенс у тому, щоб забезпечити інтеграцію між індустрією, інноваціями і наукою, спираючись в цьому на регіони, що передбачає також розвиток інфраструктури.
Німеччина	Північний Рейн-Вестфалія і Баварія (North Rhine-Westphalia, Bavaria, Baden-Württemberg). 54% ВВП країни	Біотехнології та генна інженерія, хімічна промисловість, включаючи виробництво пластмас, енергетика, харчова промисловість, охорона здоров'я та виробництво медикаментів, ІКТ, нано-технології, транспорт і логістика, машинобудування, виробництво техніки і засобів комунікації, технології по збереженню екології та ряд інших. Увага надається такому поняттю «Індустрія 4.0», яка розцінюється урядом як довгостроковий, орієнтований на майбутні покоління проект в масштабі всієї країни в області високих і інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження досягнень яких має прискорити цифровізацію (дигіталізацію) традиційних сфер промисловості і перехід на новий економічний уклад німецької економіки.
Великобританія	Лондон та інші регіони (London, South East England, North West England, East England) 53% ВВП країни	Машинобудування, виробництво техніки і засобів комунікації хімічна промисловість, інноваційні матеріали екологічного спрямування, альтернативні джерела енергії.
Іспанія.	Каталонія (Catalonia)	Деякі провінції активно розвиваються завдяки реалізації їх наукового і технологічного потенціалу в «полісній» формі. В результаті здійснення такої стратегії розвитку колись відстала Каталонія, наприклад, сьогодні вважається одним зі світових лідерів в галузі мікроелектроніки та телекомунікацій
Італія	Таранто (Taranto)	Перший закон про «поліси зростання» прийнятий у 1957 р в рамках регіональної політики. Відповідно до нього, на півдні Італії (це регіон з сильним відставанням від промислово розвинутого півночі) було побудовано кілька великих, металургійних підприємств.
Данія	Прикордонні та центральні регіони	Підприємства малого і середнього бізнесу почали об'єднуватися в «мережі» вже з кінця 1980-х рр., зараз проводиться більш систематична політика державної підтримки кластерів на національному та інтернаціональному рівні. У Данії, наприклад, існують сільськогосподарські кластери, на які працює вся наука.
Словенія, Туреччина, Хорватія.	Прикордонні райони	Практика успішного функціонування полісів зростання у цих країнах показує, що вони дислокуються в межах або поблизу великих міст. Це викликано тим, що на створення інфраструктури в зонах, розташованих в менш розвинених районах, необхідно направляти додатково досить значні фінансові і технічні засоби. А це все разом знижує рівень залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в ці райони.

Складено автором за даними [10,11]

Таким чином, можна зробити висновок, що в процесі трансформації економічного середовища прикордоння України доцільно:

на державному рівні: виробити загальні принципи і пріоритети (галузеві та територіальні) формування особливих зон економічного зростання у прикордонні; формувати механізми захисту вітчизняних виробників від іноземних конкурентів, пріоритетний розвиток яких визначається їх значимістю для країни; розробити законодавчу базу про економічну діяльність полісів зростання у прикордонні і заходи щодо державної підтримки;

на регіональному рівні: зосередити увагу на формуванні механізмів «полісів зростання» як перспективу розвитку прикордоння; доцільно в умовах обмеженості ресурсів в якості оптимальних

точок використовувати технополіси, наукові містечка, промислово-виробничі і технологічні зони.

На підставі вітчизняного і закордонного досвіду визначення відомими вченими «полісів зростання» ми можемо підкреслити, що поліси зростання можуть бути локомотивом розвитку економічного середовища прикордоння, здатні у разі стабільного розвитку забезпечувати якість, стабільність і раціоналізацію структури економічного середовища прикордонного регіону. А також, сприяти підвищенню якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Perroux F. Note on Concept of «Growth Poles» / F. Perroux // Regional Economics: Theory and Practice. – New York-London, 1970. – P. 93-103.

2. Boudeville J. Problems of regional economic planning / J. Boudeville. – Edinbyrgh, 1992. – 192 p.
3. Friedman J. Urbanization Planning and National Development / J. Friedman. – Beverly Hills, London, 1973.
4. Richardson H. W. Regional Growth Theory / H. W. Richardson. London. – 1973.
5. Hagget, P. Spatial analysis in economical geography / Translation from English; edited by V. M. Gohman and Y. V. Medvedkov. – М.: Progress, 1968. – 392 p.
6. Гугняк В.Я. Институциональная парадигма в политической экономии на примере Франции / В.Я. Гугняк. – М.: Наука, 1999. – 174 с.
7. Теорії регіонального зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studbooks.net/62970/rps/teorii_regionalnogo_rosta
8. Підричєва І. Ю. Теорії регіонального зростання та розвитку з інноваційною домінантою / І. Ю. Підричєва // Вісник економічної науки України. – 2014. – №1. – С. 87-94.
9. Калашнікова Т. М. Надбаня французької школи просторової економіки у контексті людського розвитку / Т. М. Калашнікова // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – №4. – С. 3-9.
10. Поліуси зростання. Зарубіжний досвід і адаптація його для успішної реалізації індустріально-інноваційного розвитку економіки регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-kafu.info/journal/29/1195/>
11. Індекс конкуренції регіонів – поліуси зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/alexkrylovskiy/03-av-rci-30710-01>
2. Boudeville J. (1992). Problems of regional economic planning. Edinbyrgh, 192 p.
3. Friedman J. (1973). Urbanization Planning and National Development. Beverly Hills, London.
4. Richardson H. W. (1973). Regional Growth Theory. London.
5. Hagget P., Medvedkov Y. V. & Gohman V. M. (Ed). (1968). Spatial analysis in economical geography. Translation from English; 392 p.
6. Huhnyak V. Ya. (1999). Ynstytutsyonal'naya paradyhma v polytycheskoy ekonomyyu na prymere Frantsyy [Institutional paradigm of political economy on the example of the French]. Moskva, 174p.
7. Teoriyi rehional'noho zrostannya [Theories of regional growth]. Retrieved from http://studbooks.net/62970/rps/teorii_regionalnogo_rosta
8. Pidorycheva I. Yu. (2014). Teoriyi rehional'noho zrostannya ta rozvytku z innovatsiynoyu dominantoyu [Pidorycheva IJ theories of regional growth and development of innovative dominant]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy [Bulletin of Economic Sciences of Ukraine]*. Vol. 1, pp. 87-94.
9. Kalashnikova T. M. (2015). Nadbannya frantsuz'koyi shkoly prostorovoyi ekonomiky u konteksti lyuds'koho rozvytku [Heritage of the French school of spatial economy in the context of human development]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Global and national economic problems]*. Mykolayiv: Mykolayivs'kyy natsional'nyy universytet im. V. O. Sukhomlyns'koho, Vol. 4, pp. 3-9.
10. Polyusy zrostannya. Zarubizhnyy dosvid i adaptatsiya yoho dlya uspishnoyi realizatsiyi industrial'no-innovatsiynoho rozvytku ekonomiky rehionu [The poles of growth. Foreign experience and adapt it to the successful implementation of industrial-innovative development of regional economy]. Retrieved from <http://www.vestnik-kafu.info/journal/29/1195/>
11. Indeks konkurentsiyi rehioniv – polyusy zrostannya [Index competitive regions - poles of growth]. Retrieved from <http://www.slideshare.net/alexkrylovskiy/03-av-rci-30710-01>

References

1. Perroux F. (1970). Note on Concept of «Growth Poles». *Regional Economics: Theory and Practice*. New York-London, pp. 93-103.

УДК 339.564 (477)

Л. А. Перетятко

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету імені І. Франка, м. Львів

ВПЛИВ ТАРИФНИХ І НЕТАРИФНИХ БАР'ЄРІВ НА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

У статті досліджено вплив тарифних та нетарифних бар'єрів на експортний потенціал України. Визначено основні проблемні фактори у проведенні експортних операцій в Україні. Вказано на проблемні моменти для експортних операцій у розрізі вітчизняних підприємств за їх розміром (малі, середні і великі). Досліджено експортну діяльність України в режимі вільної торгівлі.

Ключові слова: експорт, нетарифні бар'єри, суб'єкти підприємницької діяльності, зона вільної торгівлі.

Peretyatko L. INFLUENCE TARIFF AND NON-TARIFF BARRIERS FOR EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE

The article explored the impact of tariff and nontariff barriers to the export potential of Ukraine. Point main problematic factors in carrying out export operations in Ukraine. Specified on problematic issues for exports in the context of domestic enterprises by their size (small, medium and large). Investigated export activities in Ukraine free trade regime.

Keywords: export, nontariff barriers, entrepreneurs, free trade zone.